
Litteraturgranskningar

ANNA BRODIN: *Getting Politics Right*. Göteborg Studies in Politics 68. Göteborg 2000: Department of Political Science, Göteborg University.

Temat för Anna Brodins avhandling är demokratiframjande i svenskt bistånd. Den teoretiska utgångspunkten är att detta är ett fall av konflikt versus konsensus i svensk utrikespolitik. Sverige är ju allmänt känt som ett kompromissernas förlovade land. En ökad politisering av svensk politik generellt sett har dock, hävdas det, skett under 1980- och 90-talen. Vanligen hävdas att konsensus av flera skäl är särskilt vanligt i utrikespolitiska frågor: politikerna vill framvisa en enad front i förhandlingar, och dessutom har det ansetts finnas föga att vinna på konflikt i detta område i termer av röster. Sverige har utmärkts av en hög konsensusgrad särskilt i säkerhetspolitiken. I internationalistiska frågor däremot, och hit hör biståndet, har konflikt tillåtits. Demokratiframjande bistånd är en nyhet sedan 1980-talets mitt, och har präglat den biståndspolitiska debatten sedan dess. Fokusering på demokratiska val och mänskliga rättigheter i mottagarländerna är dock del av en internationell trend.

Avhandlingens huvudfrågeställning är om demokratiframjande bistånd utgör ett nytt konfliktområde inom svensk utrikespolitik. Frågeställningen preciseras genom följdfrågor:

Är det möjligt urskilja olika specifika demokratiideologier i riksdagen? Hur omfattande och hur central har debatten i frågan varit över tid? Har det demokratiframjande biståndet politiserats? När och hur? Förekommer konflikt även på implementeringsstadiet? Författaren konstruerar ett analytiskt ramverk genom studium av demokratiseringslitteraturen. Ramverket fungerar som ett sorteringsinstrument i rekonstruktionen av partiideologier. Huvudkategorierna är aktörernas mål och strategier samt vilka förutsättningar som anges för demokratisering.

Genom analys av biståndspolitiska propositioner, motioner, utskottsbetänkanden och debatter på 1990-talet utmejslas sex olika demokratiideologier i den svenska riksdagen. Dessutom urskiljs sakfrågor som har hög konfliktpotential och beskrivs hur partierna ser på demokratiseringsprocesser i tredje världen. I en historisk översikt över demokratiframjande bistånd under perioden 1962-89 fastläggs debattens omfattning och centralitet. Efter det att moderaterna och folkpartiet börjat uppmärksamma frågan redan 1986/87 vidtar debatten på allvar på 1990-talet, och demokratiframjande bistånd blir en central del av biståndsdiskursen. Graden av konflikt mäts genom analys av reservationer; deras antal och de explicita motiveringar som ges för länderval och prioriteringar i resursallokering till olika mottagare. Brodin belyser hur de olika partierna använt demokratiseringsaspekter som argument för samarbete generellt (val av mottagare) resp. prioriteringar i budget och gör en analys över tid av hur reservationsfloden förändrats: hon finner här en kraftig ökning från 1980-talets mitt. Antalet reservationer har dock fluktuerat under 1990-talet. Detta förklaras av att propositionernas design förändrats, av förändringar i vilka partier som suttit med i utskott, och av den parlamentariska situationen (var det en socialistisk eller borgerlig regering?).

Brodin genomför också en implementeringsstudie av det s.k. VEETU-projektet i Sydafrika. Återspeglas konflikterna i riksdagen även på projektnivå? VEETU var ett högprioriterat, dyrt projekt och kan därför enligt författaren tjäna som en "critical case study". Enligt författarens resonemang borde det ha förelegat konflikt – men så visar sig ej vara fallet! Varför inte? Anna Brodins förklaring betonar låg kunskap om projektet på politikernivå, en hög grad av hemlighetsmakeri och stor enighet i den grupp som bestämde om tilldelningen av humanitärt bistånd.

Dessutom har byråkratin (Sida) en stark ställning i implementeringsstadiet.

Författarens slutsats är att demokratiframjande bistånd utgör ny konfliktfråga. Hon identifierar sex olika ideologier; partierna argumenterar mot varandra i en livaktig debatt; antalet reservationer har ökat och särskilt valet av mottagarländer har politiserats. Således finner författaren en hög och ökad politiseringsgrad. Varför? Demokratibistånd är en symbolfråga att profilera sig i. Kanske föreligger, menar Brodin, en allmän trend mot ökad konflikt i utrikespolitiken. Politiker vill profilera sig och kontrollera effekter av projekt i känsliga frågor som demokratiframjande insatser är. Kanske blir därför även implementeringen av projekt en konfliktfråga framöver.

Avhandlingen innehåller många tydligt *positiva inslag*:

- en klar och väl strukturerad uppläggning, lätt att läsa och följa, övertygande pedagogisk insats
- författaren belägger sin tes på ett övertygande sätt

- en stark hantering av ett stort empiriskt material; avhandlingen är ett klart bevis på att författaren besitter den ”hantverksskicklighet” som är en viktig ingrediens i vetenskaplig kompetens
- hanteringen visar också på metodologisk medvetenhet och skicklighet; de allra flesta metodologiska vägval har gjorts på ett klokt sätt

- en god genomgång av den teoretiska diskursen inom det valda fokuseringsområdet

En övergripande fråga, som omedelbart infinner sig, är dock *hurvida det över huvud taget är intressant att studera konfliktgraden i det demokratiframjande biståndet*. Författarens huvudintresse är ”konsensus eller konflikt i svensk utrikespolitik”. Varför då välja bistånd som studieobjekt? Det är välkänt att biståndet har varit den del av utrikespolitiken som kanske varit föremål för flest konflikter i riksdagen. Vad vinner man på att åter bekräfta denna tes? Varför inte istället studera t.ex. någon aspekt av säkerhets- eller försvarspolitik (som oftare förknippas med konsensus)? Om vi istället utgår från att författaren haft ett huvudintresse i demokratibiståndet i sig blir frågan snarare om konflikt– konsensus är den intressantaste frågan att studera. Ett alternativ kunde här varit att göra en studie av detta bi-

stånds effekter och hur det ser ut på fältet. Vilken demokratisyn exporterar vi *faktiskt*? Svaret på den frågan torde vara mer osäkert och kan återspegla inte bara partiideologier utan också Sidas tankar på området och lokala initiativ. En annan infallsvinkel hade varit att jämföra den officiella svenska demokratiideologin med andra givarländers för att urskilja t.ex. graden av komplementaritet.

Några av *studiens huvudbegrepp* är sålunda konsensus och konflikt. Härtill läggs begreppet politisering. Konsensus definieras (11) som ”absence of open divergence” – en definition som om man stannade härvid skulle definitionsmässigt säkerställa att demokratibiståndet inte präglas av konsensus. Nu tillägger författaren att det måste röra sig om ”a substantial degree of mutual agreement” och att någon distinktion ej görs mellan ”whether a consensus is complete or whether it is solely majority based”. Tilläggen snarare förvirrar än klarlägger: här förtydligas inte hur vi empiriskt kan belägga situationer av konsensus! Vad menas t.ex. med en majoritetsbaserad konsensus? Författaren väljer således *inte* att diskutera konsensus i termer av ”vilja att nå kompromiss även vid konflikt och när möjlighet uttrycka denna konflikt i beteende finns”, den definition som jag tycker vore mest relevant när frågan gäller konflikt- resp. konsensusbenägenhet i riksdagen.

Konflikt definieras vad jag kan se inte alls i avhandlingen. Möjligen likställer författaren begreppet med ”politisering”, som återfinns när partier identifierar olika positioner och när dessa ”are pitted against each other in the political struggle”. Inte heller detta är en särskilt exakt definition. Författaren kunde utgått från konfliktteori, där konflikt anges som förekomst av motstridiga mål (där det är ”omöjligt finna någon fördelning av värden som tillgodoser båda parter mål eller intressen”, Wiberg 1990: 9) och där man skiljer mellan mål/intressekonflikt, konfliktbeteende och konfliktattityder – kanske distinktioner som varit av godo för avhandlingen. I denna litteratur kan konflikter vara manifesta eller latent, d.v.s. de kan finnas även när konfliktbeteende inte kan påvisas. Nu spelar dessa definitionsoklarheter ingen större roll för studiens resultat; operationaliseringen av politi-

sering är bl.a. reservationer i utskott, vilket synes helt acceptabelt och svarar mot gängse bruk. Dock är en hög grad av precision i definitionen av centrala begrepp generellt önskvärd. Och kanske hade en uppdelning mellan målkonflikt, konfliktbeteende och konfliktattityder kunnat öka förståelsen för vilken typ av konflikt vi återfinner i den undersökta frågan.

Konfliktbenägenhet är ett besläktat begrepp. På s. 50 anges att olika frågeområden "carry a high conflict potential". Hur ska detta tolkas? Att olika ideologiska positioner är logiskt möjliga – eller att författaren identifierat konflikt inom dessa områden? Mer problematiskt blir det när det hävdas att såväl ideologier (220, 225) som partier (204, 206) är "prone to conflict". Vilka ideologier är mest konfliktbenägna, uppvisande t.o.m. "eagerness for conflict" (225)? Hur vet man det? Vad innebär det?

För att knyta samman denna inledande kritik: är det intressant veta – inom frågeområdet biståndspolitik, som är välkänt för sina politiska konfliktlinjer över tiden – huruvida även demokratibiståndet är föremål för konflikt? Vore det inte mer spännande diskutera *graden* av konflikt i så fall, eller kanske *typen* av konflikt? Är detta nya område mer konfliktladdat än andra inom biståndsfältet? Det hade också varit intressant undersöka vad konflikterna baseras på: är det t.ex. traditionella vänster-högerskiljelinjer, är det skillnader i syn på suveränitet/solidaritet/kontroll, är det direkt demokratisynsbaserade skiljaktigheter?

Jag går så över till *konstruktionen av biståndsideologier*. Ideologibegreppet definieras som "a system of thoughts directed at the way society works and the role of individuals in society" (50). Den grund som Brodin baserar sin konkreta demokratibiståndsdefinition på är en tredelning: mål, förutsättningar för demokratisering, strategier. En *första fråga* är hur författaren skiljer, eller kan skilja, mellan sina ideologier. Räcker det med att strategierna ska vara olika för att tankesystemen ska utgöra olika ideologier? Måste målen skilja sig åt? Vi kan här dra en parallell till den diskussion som funnits kring regimlitteraturen och dess fyrdelade definition av en regim. Vad krävs för att man ska konstatera en regimförändring (kontra en förändring inom

regimens ram)? Vad krävs för att Anna Brodin ska tala om en övergång från en ideologi till en annan (över tid eller mellan partier)? Nu är det oklart hur skiljelinjer dras, och författaren finner sex olika ideologier i den svenska riksdagen: endast centern och miljöpartiet befinns stå för samma ideologi. Det kan ifrågasättas om skillnaderna mellan vissa partier (s-v; fp-m) motiverar att deras åsikter kategoriseras som skilda ideologier. En *andra fråga* avser den kategoriseringsgrund Brodin valt. Hon baserar tredelningen på demokratiseringslitteratur och i viss mån egna övertaganden. Alternativt kunde hon valt att delvis utgå från utvecklingsteori. En del av de distinktioner som framkommer, t.ex. vad avser statens roll i utvecklingen, behandlas utförligt i den litteraturen. En inkludering av andra idé-mängder än demokratilitteraturens kunde ha lett till en analys av olika *dimensioner* (höger – vänster, solidaritet – egenintressen, utvecklingsteori), som kunde bidragit till ökad förståelse av vilken typ av konflikt vi står inför. Avslutningsvis hade det varit möjligt och önskvärt att *på förhand* konstruera ett schema över olika tänkbara grundläggande ideologier på området. Man kunde ha konstruerat en matris med ett mindre antal tänkbara huvudsakliga mål och strategier och i denna matris satt in olika grundläggande ideologiska ställningstaganden, som senare kunde varit utgångspunkt för en diskussion om hur de politiska partierna empiriskt förhåller sig till dessa teoretiskt framtagna idealtyper. Genom detta tillvägagångssätt hade indelningen blivit explicit och man hade sluppit frågetecknen kring vad som egentligen konstituerar olika ideologier.

Jag tycker dessutom att de etiketter författaren åsatt partiernas ideologier inte är särskilt väl valda. De följer ingen enhetlig princip och leder ibland tankarna fel. Så får folkpartiets ideologi heta "unconditional" fast partiet är ett av de partier som tydligast förespråkar villkor för biståndet! Varför är kristdemokraternas ideologi "moralisk" och inte vänsterpartiets? Problemet kunde avlägsnats om författaren valt att på förhand konstruera tänkbara idealtyper för ideologier, vilket ovan föreslogs. På motsvarande sätt är också de etiketter som åsatts partiernas strategier (s. 134) ad hoc-baserade. Socialdemokraterna

har en smörgåsbordsstrategi, ett uttryck som har en negativ klang, åtminstone för mig; centern en "basic needs strategy", trots att detta begrepp har tydliga konnotationer från 1970-talets biståndsdebatt, och då ofta associerades med socialdemokratiskt bistånd.

Jag övergår till frågor om *urval och metod*. En fråga vad gäller upplägget rör val av tidsperioder. Biståndsideologierna beläggs med material från 1990-talet. I ett särskilt, mycket omfattande kapitel, beskrivs biståndets utveckling från 1962 t.o.m. 1980-talet (låt mig här också anmärka att författaren missat en nyutkommen översikt över biståndsideologisk utveckling i Sverige, nämligen mitt eget kapitel om Sidas biståndsideologi i Hyden och Mukandala 1999!). I kapitlet sker ingen strukturerad framställning i termer av de ideologier som belagts i kapitlet före. Varför inte? Hade det inte varit intressant att stringent belägga ideologiska förändringar över tiden – exempelvis hävdas ju att socialdemokraterna förändrat sin syn på demokratibiståndet över tid. Författarens val att lägga det huvudsakligen beskrivande och historiska avsnittet *efter* framställningen om 1990-talets idévärld kan också diskuteras. Begreppet "centralitet", som anges vara ett huvudområde för kapitel 4:s andra del (se rubrik på s. 142), tycker jag dessutom försvinner i den empiriska snårskogen. Här saknar jag en fokuserad uppsummering.

Vad gäller *metod* är det oklart hur författaren har fått fram vilka "preconditions for democratization" olika partier har. Måste ett parti explicit ange att något är en förutsättning, ett villkor, för att detta ska kodas som en "precondition"? Eller har det räckt med att en faktor anses som viktig eller central? Frågan är hur tydliga partier är i sin beskrivning av kausala mekanismer. Uppenbarligen är kausalsambanden i detta fall oerhört komplexa; så kan t.ex. ekonomisk utveckling hävdas leda till demokrati men också tvärsom! Det hade f.ö. varit intressant att ha fått en mer utförlig analys över hur partierna ser på demokratiutvecklingens mekanismer.

Nästa metodfråga avser materialet. Anna Brodin arbetar med ett mycket stort dokumentmaterial. Arbetet med detta synes välgjort. Men varför har hon inte kompletterat det skriftliga materialet med intervjuer med riksdagsledamöter?

Jag hade tyckt det vara naturligt att med utsagorna som utgångspunkt diskutera konsensus och konflikt inom demokratibiståndet med politikerna i utskottet. Hur uppfattar de konsensusviljan? Finns också i demokratibiståndet en vilja nå konsensus trots konflikt? Vilka skäl skulle de ange för ökad konfliktbenägenhet – ideologisk profilering, röstfiske eller "säkerhetsventil"? Eftersom författaren går in på en diskussion om motiv hade det varit lämpligt, anser jag, att komplettera skriftliga motiveringar (i reservationer) med muntliga utsagor.

Så till *fallstudien*. Anna Brodin har valt att empiriskt undersöka om konflikt föreligger även på implementeringsnivå genom att studera ett konkret demokratiframjande projekt i Sydafrika. Hon har utfört intervjuer och gått igenom ett stort skriftligt material om projektet. För det första: varför över huvud taget undersöka ett *projekt*? Är det inte ganska förutsägbart, givet den svenska förvaltningsmodellen, att partipolitiserings inte återfinns i så konkreta frågor? Implementering av bistånd diskuteras sällan i utrikesutskottet. Bai Bang torde här utgöra ett undantag, som skiljer sig genom att ha ansetts vara en s.k. "vit elefant", ett misslyckat projekt. Media tar ju gärna upp stora projekt som i efterhand kan hävdas ha varit slöseri med skattebetalarnas medel. Det projekt Brodin valt var under studien på planerings- och tidigt genomförandestadium.

Nåväl, om vi förutsätter att en implementeringsstudie är rimlig: varför då välja just VEE-TU? Motivet för valet tycks vara att projektet är "viktigt" och "typiskt" (211). Men kan man "test the validity" av antagandet att demokratibistånd är en ny konfliktfråga (212) genom detta val? Författaren borde här ha diskuterat om fallet var "lätt" eller "svårt" för teorin/antagandet. Det tycks som om författaren menar att fallet "borde" lett till konflikt (det är ett "most likely case"; s. 211). Men även om så blivit fallet kunde man knappast ha sagt något om antagandets validitet generellt. Författaren hävdar vidare att fallet är "en critical case study" (53, 209) men det är inte uppenbart på vilket sätt fallet är "kritiskt", något som brukar innebära att just detta fall kan säga något avgörande om en teoris giltighet. Dessutom är det tveksamt vad intervjuer på fältet säger om konfliktförekomst i riksdagen. Hur kan

man koppla kunskap om huruvida "affected actors" uppfattar konflikter på demokratibiståndsområdet (209) till avhandlingens syfte? Hade ändamålet varit att undersöka effekter av konfliktlinjer "på fältet" hade metoden varit okay; men då borde å andra sidan Sidas demokratisyn också ha analyserats. Sammanfattningsvis är fallstudien avhandlingens svagaste del. Den kan inte hävdas bidra till särskilt mycket större förståelse av avhandlingens tema.

Jag övergår till att diskutera några mer *avskilda frågeområden* som har med avhandlingens analysram att göra. Jag inleder med en del synpunkter på "preconditions". Förutsättningar för vad: för demokrati eller för demokratisering? I rubriken på s. 66 är det demokrati, i texten på samma sida demokratisering. Poängen är att det inte är riktigt samma sak. Demokrati ses lämpligen som ett (slut)tillstånd, demokratisering är en process. Förutsättningarna för att en sådan ska kunna inledas behöver inte vara samma som för att man ska nå tillståndet demokrati. Om man dessutom för in begreppet demokratisk konsolidering (71) kompliceras bilden ytterligare. Kärnan är här att det får betydelse för hur en aktör ser på kausala mekanismer om aktören talar om "preconditions for democracy" resp. "for democratization" resp. "for consolidation of democracy".

I studien görs en uppdelning mellan altruism som bas för bistånd, "self-interests" resp. "mutual interests" (76-77). Detta är erfarenhetsmässigt svåra distinktioner. Beroende på vad man lägger i och hur snävt man tolkar egenintressen (bara materiella sådana?) får man olika tolkningar. Anna Brodins uppfattning framkommer inte. Uppdelningen leder till skiljelinjer mellan "donor-oriented, recipient-oriented and reciprocity-oriented" strategier hos partierna. Inte heller denna kategorisering synes lätt att empiriskt upprätthålla. Hur drar man gränser mellan reciprocitetsorienterade strategier och de andra kategorierna? Vad konstituerar givarintressen avseende demokratiutveckling i tredje världen? Man kan också undra varför egenintressen antas medföra att givaren själv tar ansvar för planering och implementering av biståndet. Dessutom är frågan om ens en mottagarorienterad givare är helt utan egenintressen. Slutligen

framgår inte hur dessa intressen och dessa orienteringar påverkar valet av mottagarländer (något som det hävdas göra på s. 77). Hur skiljer sig ländervalet mellan en mottagar- resp. en reciprocitetsorienterad givare?

Vad gäller *val av mottagare* anges att "need for democracy promotion" kan vara ett kriterium, vid sidan om kapacitet och vilja hos mottagaren (77). Vad innebär "need for democracy promotion": att det råder total avsaknad av demokrati hos mottagaren, att förutsättningarna för demokratisering är goda om hjälp ges eller kanske något helt annat? I resten av framställningen används dessutom "behov" med en helt annan referenspunkt. Då rör det sig om ekonomiska behov, d.v.s. fattigdomsgrad, som urvalskriterium för många partier. Förutom att detta innebär en outtalad förändring av begreppsinhållet är detta egentligen inget problem: att utvecklingsbehov har varit ett viktigt kriterium för biståndsgivande är oomtvistat. I detta sammanhang ett par frågetecken: varför ifrågasätts fattigdomsbekämpning som mål för bistånd om ett parti förespråkar att mottagarens vilja och kapacitet för demokratiutveckling ska avgöra ländervalet (247)? Partnerskapsprincipen hävdas också medföra denna effekt. Visserligen kan nog detta innebära att de allra fattigaste länderna ej kommer ifråga, men samtidigt ökar kanske chansen att man i mottagarländerna faktiskt gynnar de fattigaste grupperna!

Jag har också hittat några ställen där jag vill diskutera de *tolkningar som görs av empirin*. På s. 132 anges att behov är ett viktigt urvalskriterium för centern, miljöpartiet och, i mindre grad, för kristdemokraterna. Övriga partier hävdas använda "capacity" och "will" som kriterier för länderprioriteringar. Är detta verkligen sant? Det skulle storligen förvåna mig om fattigdomsöverväganden inte ligger i botten för de socialistiska partiernas överväganden – kanske outtalat, för att det ses som något självklart (alltså kan detta spegla ett allmänt metodologiskt problem). På s. 170 sägs det att "the partnership strategy" illustrerar att socialdemokraterna lämnat sin tidigare mottagarorientering till förmån för en reciprocitetsorienterad ansats "and more genuinely equal relations". Det är slutklämmen jag undrar över. Var inte tanken också bakom den tidi-

gare mottagarorienteringen uttryckligen att denna var ett sätt att skapa jämlika relationer, genom att låta mottagaren ansvara för sin egen utveckling? Slutligen: leder det nya budgetsystemet i Sverige till mindre konflikt (248)? ”/it/ affects the capacity for conflict, which in turn affects the level of conflict”. Att reservationer numer bara kan riktas mot biståndsbudgeten som helhet, och ej mot dess delar, innebär rimligen – och här håller jag med – att antalet reservationer minskar. Brodin har alltså rätt i att indikator ”reservationer” inte längre är ett bra mått på konflikt. Men det innebär väl inte att konfliktnivån behöver minska? Konflikttattityderna finns rimligen kvar och kommer nog till uttryck på annat sätt, t.ex. i debatterna.

Jag tycker författaren lyckats täcka in det mesta av *relevant litteratur*. Jag har tidigare påtalat att hjälp kunde tagit av utvecklingsteoretisk litteratur i konstruktionen av ideologier. Jag tycker också att författaren kunde berett utrymme för en genomgång av den diskurs, delvis i konstruktivistisk anda, som finns om externa aktörers möjlighet att förändra ett lands politik. Jag tänker då särskilt på Thomas Risse m.fl. (1999) bok om hur mänskliga rättigheter kan spridas till tredje världens länder, en tematik som naturligen passar in i avhandlingens helhet.

Bland de intressanta frågor som väcks vid en läsning, men som vi inte får svar på, vill jag bara ta upp en. Det påpekas att socialdemokratin blivit mer demokratiintresserat (i biståndet) under 1990-talet. Tidigare var det framförallt moderaterna och folkpartiet som drivit dessa frågor. Varför? Är det inrikespolitiska skäl eller är det resultat av normpåverkan, från världsbanken eller från EU? Frågan anknyter till den mer generella diskussionen om *vad det är som driver partiernas politisering* av demokratibiståndet. Brodins svar (243) synes här vara att det rör sig om en vilja att profilera sig i en utrikespolitisk fråga (”sharpen their ideological profiles”). Ibland antyds att det är fråga om en säkerhetsventil: man är tvungen att tåga still i andra utrikespolitiska sakfrågor men kan släppa lös sina intressen i biståndspolitikerna (”making use of the breathing space offered by a policy sphere carrying relatively low risk”). En alternativ tolkning är att politiseringen speglar en vilja att vinna röster (al-

ternativet antyds i formuleringar på ss 225, 242 men förkastas på s. 247). Slutligen kan man tänka sig att internationell normpåverkan ändrat partiernas prioriteringar. Den uppfattning man har i frågan säger något om hur central man anser konflikten inom demokratibiståndet är: är det bara ett sätt att avreagera sig (”en säkerhetsventil”) torde det inte vara någon central konfliktlinje!

Sammanfattningsvis uppvisar avhandlingen stor sakkunskap inom det område Anna Brodin berättar om. Hon visar övertygande att demokratibiståndet faktiskt är ett nytt konfliktområde. Handhavandet av det mycket omfattande empiriska materialet har gjorts med säker hand och författaren visar här metodologisk medvetenhet och skicklighet. Inom de ramar ämnesvalet satt är avhandlingen ett starkt prov på forskarkompetens. Samtidigt är ramen snäv och den teoretiska kopplingen inte särskilt spännande. Möjligheten att komma med nya teoretiska bidrag har varit liten. Jag har också visat på viss skepsis mot marginalnyttan av att inkludera fallstudien av biståndsimpaktering i avhandlingen.

Ole Elgström

Referenser

- Hyden, Goran och Mukandala, Rwekaza (eds) (1999), *Agencies in Foreign Aid. Comparing China, Sweden and the United States in Tanzania*. London: Macmillan.
- Risse, Thomas, Ropp, Stephen C. and Sikkink, Kathryn (1999), *The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiberg, Håkan (1990), *Konfliktteori och fredsforskning*. Solna: Almqvist & Wiksell.